

SÖZ EYLEM KURAMI IŞIĞINDA “İSTİKLAL MARŞI” MIZ

Nurten SARICA *
Mustafa SARICA **

GİRİŞ

Dilbilimin en temel ayrımlarından biri dil/söz ayrımıdır. Saussure’ün dilbilim kuramında ortaya koyduğu bu ayrımın temelinde dilyetisi kavramı vardır ve insanın sesleri kullanarak iletişim kurma yetisini ifade eder. Dilyetisi dil olgularının bütün görünüşlerini, fiziksel, fizyolojik, anlıksal, bireysel ve toplumsal yönlerini kapsar (Vardar, 2001:45). Saussure iletişimin bu temel ögesini dil ve söz olarak ikiye ayırır. Birincisi toplumsaldır, birey tarafından edilgen bir şekilde edinilir ve sesli göstergeler aracılığıyla doğal diller çerçevesinde anlaşma yetisinin bütün gerçekleştirmelerinin kuralıdır (Vardar, 2001:45). Aynı toplumsal grup içinde yaşayanların zihninde yer eden, ses imgelerinin ve kavramların tümünü oluşturur. Saussure dili ayrılmaz iki bileşeni olan göstergeler dizgesi olarak tanımlar. Felsefe ve ruhbilimde *dil*, içsel/zihinsel gerçekliklerin dış dünyaya aktarılmasında kullanılan bir araç ve bir soyut akıl yürütme sistemi olarak ele alınmıştır (Şah, 2014). Uzlaşımsal bir yönü vardır dilin, sözlü iletişimin temel dayanağını oluşturur ve gücül soyut bir gerçekliktir.

Dilyetisinin ikinci kısmını söz oluşturur. Dilden farklı olarak söz bireyseldir. Yani bireysel bir istenç ve zihin eylemidir. Saussure’ün kendi deyişimiyle söz, dilyetisinin gerçekleşmiş şeklidir, bireyin kontrolünde ruhsal ve fizyolojik bir etkinliktir. Dilin sonsuz şekilde gerçekleşmesini sağlayan bir iletişim düzlemidir. Bu anlamda ne dil sözden ne de söz dilden ayrı düşünülebilir. Söz bir dilin bireysel ve özel gerçekleşmesini gösterir; başka bir deyişle söz, dilin sözlü ya da yazılı somut gerçekleşmesidir.

---

* Prof. Dr. Nurten SARICA, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, nsarica@pau.edu.tr

** Prof. Dr. Mustafa SARICA, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, msarica@adu.edu.tr

Dil üzerine yapılan çalışmalar belli bir yoğunluğa ulaştıktan sonra araştırmacılar dilyetisinin söz kısmına yönelmiş ve bu alanda da önemli çalışmalar yapılmıştır. Dil felsefesi üzerine yapılan çalışmalarda da dilin kusursuz mantıksal yapılardan ibaret olmadığı farklı kullanım biçimleri ve işlevleri olduğu kanısı yeni yönelimlere yol açmıştır. Bu çalışmalar dilbilim alanını etkileyerek yeni kuramların ve uygulamaların doğuşuna sebep olmuştur.

Bu çalışmada, yukarıda kısaca değindiğimiz dilyetisinin özellikle de söz kısmının incelenmesine yönelik çalışmalar doğrultusunda aslında bir felsefe kuramı olarak ortaya atılan ancak dilbilimde ve edimbilimde yansımaları bulan söz eylem kuramının doğuşu ve genel ilkelerini ele alarak bu bağlamda Mehmet Akif Ersoy'un Türk Milletine hitaben yazdığı ve armağan ettiği İstiklal Marşı'nın sahip olduğu etkiyi ve sözün gücünü incelemeye çalışacağız.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Tarihsel süreç içinde dil üzerine kafa yoran gerek düşünürler gerekse dilbilimciler birtakım sorulara cevap aramakla işe başlamışlardır. Örneğin "Bir konuşucu bir dinleyicinin karşısına geçip birtakım sesler çıkardığında nasıl oluyor da anlamlı şeyler ortaya çıkıyor?", "Bir şeyi söylemek ve bir şeyi demek istemek ve bir şey demek istemeden o şeyi söylemek arasındaki fark nedir?", "Anlatılmak istenenin içinde nasıl sadece belirli bir şey oluyor da diğer başka şeyler olmuyor?", "Bir şey söylediğimde demek istediğimle bir başkası benim söylediğimi söylediğinde veya söylemediğinde demek istediği arasındaki fark nedir?" (Fidan, 2017:378). Bu soruları soranların başında John Searle gelir. Gündelik dil felsefesi okulunun düşünürlerinden J. L. Austin'in öğrencisidir. Austin'in ortaya koyduğu kuramı daha ileriye taşımış, yeri geldiğinde eleştirip eksiklerini dile getirmekten geri kalmayarak kuramı geliştirmiştir.

Austin 1930'larda ilk kez bahsettiği, daha sonra Harvard Üniversitesi'ndeki derslerinde geliştirdiği ve ölümünden sonra yayımlanan

“How to do things with words” kitabıyla (Türkçeye “Söylemek ve Yapmak” adıyla çevrilmiştir) bilim dünyasına duyurduğu “Söz Eylemleri/Edimleri Kuramı” daha sonra öğrencisi Searle tarafından da geliştirilmeye devam etmiştir. Söz eylem kuramının batı dillerindeki karşılığında *act* sözcüğü kullanılmıştır. “Eylem, edim, hareket, davranış” gibi anlamlara gelmektedir bu sözcük. Davranışçı dilbilimciler de konuşmayı bir eylem, bir davranış olarak kabul ederler. Dolayısıyla Austin’in de yukarıda bahsedilen düşüncesinin davranışçılarla koşt olduğunu söylemek yerinde olur.

Bu bağlamda Fidan 2017’deki çalışmasında Ricoeur’dan şu aktarımı yapar; *söz edimi kuramı, mantıksal alan ile psikolojik alan arasındaki bir ortak alanda, kullanımbilim veya edimbilim alanında yer almaktadır*. Bakıldığında edimbilim veya başka bir deyişle dil kullanım bilimi Fransızca *la pragmatique*, İngilizce *pragmatics* kavramlarının karşılığı olarak dilimizde kullanılmakta olduğu görülmektedir. Bu dillere de Latince *pragmaticus*, Yunanca *pragmatikos* sözcüklerinden girmiştir. Larousse sözlüğündeki karşılığına bakıldığında *pragma/atos/action* sözcüklerinden oluşan bir bileşimdir ve “kolay yapılabilir, uygulanabilir olan” anlamına gelir. Bu bağlamda Vardar’ın Récanati’den aktardığı gibi sözün/söylemin kurallarını belirleme yolunda anlam sorunlarına, dilin kullanımına bakılarak çözüm bulunması gerektiğini savunan edimbilimin konusu “dilini söylemde kullanılışıdır”. Bu yönüyle edimbilim, sözceleme/söyleyiş kuramına da yaklaşır. E. Benvenist’in öncüsü olduğu söyleyiş kuramı, dili bir eylem olarak kavramaya çalışır, kullanımı göz önünde bulundurur, sözü sadece göndergesel işlev dışında, konuşucunun eylemiyle özdeşleşmesi ve dinleyen üzerinde bir etki yaratması açısından ele alır. Tam da bu noktada söyleyiş kuramı ile Austin’in söz eylem kuramının çıkış düşüncesini oluşturan “söylemek yapmaktır” veya “bir şey söylemek bir şey yapmaktır” ilkesiyle yakın bir ilişki olduğunu görüyoruz. Bu bağlamda Çelebi 2014’te Austin’den şu alıntıyı aktarır:

“Dilin görevleri eskiden beri sanıla geldiği gibi betimleyici, gözlemleyip saptayıcı bir çerçeveye sıkıştırılamaz. Sıkıştırılırsa, birçok zarara yol açmış olan betimleme yanıltısına (descriptive fallacy) düşülür. Dil, evreni olduğu gibi bırakmayıp evrene değişiklikler getirmekle işin, eylemin önemli özelliğini paylaşır. Dilin bir değil birçok, hatta sonsuz görevleri olduğu öne sürülebilir. Nitekim evrene bakıp bulduğunu sergileyen sözcüklerin, konuşmaların yanında eylemsel, sözleşmeci, duyurucu, yargılayıcı, yetki kullanıcı, işle bağlayıcı, davranışçı ve daha başka benzeri deyimler yer alır. Bütün bu deyimler sözün, bir şey söylemekle yetinmediğini; ayrıca birini etkileme amacı güttüğünü, bu çeşit sözlerden bir bölümününse bir eylem gerçekleştirdiğini, yani etkiyi başardığını ortaya koymaktadır (Uygur 2000’den alıntıyla Çelebi 2014:77).

Anlaşıldığı üzere dilin/sözün sadece belli durumları ifade eden bildirici sözler, başka deyişle saptayıcı veya belirticiler/betimleyiciler olmadığı bunu dışında konuşucunun sözle belirttiği eylemi aynı zamanda gerçekleştirdiği sözleri de kapsadığı, bunun dışında birini etkileme gibi bir işlevi de üstlendiği belirtiliyor. Öyleyse söz edimi genel bir tanımla, gerçekleştirilmesi için dile gereksinim duyulan, eylemleri gerçekleştirmeye yarayan ve amacı konuşucuların birbirleri karşısındaki durumlarını değiştirmek olarak ifade edilebilir. Dilin içinde ve dil sayesinde yapılan eylemler söz edimleridir. Austin söz edimini oluşturan ifadeleri betimleyici (constatif) ve edimsel (performatif) olarak ikiye ayırmaktadır. Betimleyici ifadeler düz cümlelerdir; işlevleri bir olayı, işlemi ya da durumu betimlemek, dünya hakkında birtakım gerçekleri, olguları dile getirmektir. Bu ifadeler doğru ya da yanlış olma özelliğine sahiptir. Örneğin “dün yağmur yağdı, ilkbahar mevsimlerin en güzeli” gibi. Buna karşın edimsel sözler bir şeyi betimlemek veya belirtmek dışında bir iş yapmak için de kullanılan sözlerdir. Gündelik yaşantımızda birtakım eylemleri gerçekleştirmek amacıyla kullandığımız sözler edimsel sözlerdir. Örneğin selamlama, söz verme, emretme, bilgilendirme, özür dileme, uyarma, teşekkür etme, tehdit etme, iltifat etme amacıyla söylenen sözler edimsel

sözlerdir, bir eylem yapmayı gerektirir, muhatabın/dinleyenin de eyleme geçmesine neden olur. Yani söz söyleyerek bir edim gerçekleştirmiş, bir eylem yapmış olunur. Bu nedenle” bir şey söylemek, bir şey yapmaktır”. Sözcelem/söyleyiş dilbiliminin öncüsü Benveniste, Austin’in yapmış oldu bu ayrımı değerlendirirken edimsellerin, kendine özgü işlevler yerine getirdiğini ve bir eylem gerçekleştirdiğini söyler ve şöyle ekler:

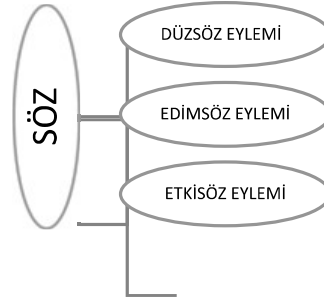
“... bunlar öyle eylemlerdir ki gerçekleştirmelerinin başka bir yolu yoktur. Örneğin:

- Bu gemiye Özgürlük adı veriyorum.
- Özür dilerim.
- Hoş geldiniz diyorum.
- Bunu yapmanızı öneririm
- Söz veriyorum ki ...

gibi sözceleri söylüyor olmak aynı zamanda o eylemleri gerçekleştirmektir” (Benveniste 1966:269).

Burada yer alan sözlerin/sözcelerin/ifadelerin söz eylem olması için yine Austin birtakım uygunluk koşullarından bahseder. Bu koşullar, uzlaşımsal bir etkiye sahip uzlaşımsal bir süreç olmalıdır; şartlar ve kişiler süreçte açıklandığı gibi uygun olmalıdır; süreç, doğru ve tam yönetilmelidir. Sıklıkla, kişilerin süreçte açıklandığı gibi gerekli düşünceleri, hisleri ve niyetleri olmalıdır; kurumsal edimlerin gerçekleşmesi için yetki sahibi de olmak gerekir (“toplantıyı başlatıyorum” sözünü söyleyenin yetkili biri olması durumu gibi).

Austin’e göre söz eyleminin üçlü bir yapısı vardır. Aşağıda bu bileşenler yer almaktadır

Düzsöz eylemi: Seslendirme, dillendirme ve anlamlandırma yoluyla bir sözü dilbilgisine uygun olarak söylemekten ibaret söz eylemidir. Örneğin “Toplantı saat 10.00’da”, “Yarınki dersi kaçırma” “İlk bahar dört mevsimden biridir” gibi sözcelerin söylenmesi düzsöz eylemini oluşturur.

Edimsöz eylemi: Düzsöz eyleminin bir sonraki aşamasıdır. Konuşanın veya yazanın dinleyen veya okuyan üzerinde bırakmak istediği etkiyle ilgili boyuttur. Sözceyi kullanarak gerçekleştirilmek istenen amaca edimsöz denir. Edimsözler, düzsöz eyleminde bulunurken gerçekleştirilen eylemleri kapsar. Söz yoluyla kişilere bir iş yaptırılırken ortaya çıkan edimsöz eylemidir. Muhatabı harekete geçirmeye yönelik söz eylem türüdür. Örneğin birine bir şey rica etmek bir edimsöz eylemidir. Edimsöz eylemlerinden birkaçı şöyle sırlanabilir: *soru sormak, emretmek, cevap vermek, ikna etmek, bilgi vermek, güvence vermek, uyarıda bulunmak, ilan etmek, eleştirmek, sözleşmek, yemin etmek, söz vermek, rica etmek, teşekkür etmek, onaylamak, önermek, tavsiye etmek, tasdik etmek.*

Etkisöz Eylemi: Söz eylemlerinin üçüncü kısmını oluşturur. Bir sözü dile getirmenin sonucunda ortaya çıkan etkidir. Yani bir söz sayesinde dinleyici üstünde sözün şartlarına göre özel etkilere yol açmak olarak tanımlanabilir. Edimsözün bir parçası olarak nitelendirilebilir. Sözün, ister yazılı olsun ister sözlü olsun, muhatap üzerinde bir tepki şeklinde kendini göstermesidir. Düzsöz ve edimsöz söyleyen tarafından gerçekleştirilirken etkisöz eylemi alıcı tarafından gerçekleşir.

Söz eylemi oluşturan bileşenler Austin'in öğrencisi Searle tarafından beş farklı şekilde sınıflandırılmıştır. Ona göre bir dildeki söz eylemler iddia ifadeleri, yönlendiriciler, zorlayıcılar, yansıtıcılar veya açıklayıcılar ve bildiriciler/ilan ediciler şeklinde bulunmaktadır (Searle, 1989: 12–20).

1. Kesinleme veya iddia ifadeleri: Doğru veya yanlış olarak tanımlanabilecek ifadelerdir. Sözü söyleyenin dünyada gerçekleşmiş olan, gerçekleşmesi olası olan olayları, vuku bulduğundan emin olduklarını, varsayımlarını ve tahminlerini belirttiği sözcelerdir. Konuşucu söylediğinden kesinlikle emin olabilir, sadece öyle olduğunu duymuştur ya da tahmin yürütüyordur. Örneğin “Arasınavlara Kasım ayının ilk haftası başlıyor” tümcesinde konuşucunun emin olduğu bir durumu dile getirmesi söz konusudur.

2. Yönlendirici ifadeler: Bu gruptaki söz eylemlerde amaç muhataba bir şeyler yaptırmaktır. Yönlendiriciler, birini bir şey yapmaya davet etmek ya da bir şeyi yapmasını önermek gibi son derece kibar “girişimlerden”; birisine bir şey yapması için ısrar etmeye kadar varan zorlayıcı girişimler de olabilir (Fidan, 2017, s. 18). Emretmek, rica etmek, yalvarmak, izin vermek, yasaklamak, önermek, bir şey dilemek, niyaz etmek, ısrar etmek, gibi eylemler yönlendiricidirler. Ayrıca meydan okumak, karşı gelmek ve cüret etmek gibi eylemleri de bu guruba dahil etmek gerekir. “Ders sonunda telefonlarınızı kullanabilirsiniz” ifadesinde muhatabın yapacağı işe izin verme şeklinde bir yönlendirme söz konusudur.

3. Zorlayıcılar, yükümlenici söz eylemler: Söylenildiğinde gelecekte gerçekleşecek bazı eylemlerle ilgili olarak yükümlülüğü üstlenmek koşulunu içeren edimsöz eylemleridir. Söz vermek, yemin etmek, garanti etmek, temin etmek, tehdit etmek, istifa etmek, gibi eylemler bu başlıkta sıralanabilir. “Tam vaktinde orada olacağıma söz veriyorum” gibi bir ifade konuşucuyu yükümlülüğü üstlenmeye zorlar.

4. Yansıtıcı veya açıklayıcılar: Psikolojik durumun ifade edilmesi amacıyla gerçekleştirilen söz eylemlerdir. Örneğin baş sağlığı dilemek, teşekkür etmek, kutlamak, teselli etmek, mutluluk dilemek gibi eylemlerle dile getirilir. “Bu güzel sunum için teşekkür ederim” ifadesinde bir duygunun açığa vurumu ile yansıtıcı eylem gerçekleşir.

5. İlan edici veya bildiriciler: Bu tür edimsözler aracılığıyla dünyada bir durum değişikliğine yol açılır. Örneğin evlenme töreninde nikah memurunun “sizi karı-koca ilan ediyorum” sözüyle ilan edilen evlilik muhataplar üzerinde bir durum değişikliğine neden olur.

Turan 2019’da da belirtildiği gibi belirticiler dünyadaki gerçekleri olduğu gibi resmederken, yönlendirici ve yükümleniler gelecekte olacak olayları şekillendirmeye yöneliktir. Yönlendiriciler dinleyicinin, yükümleniler ise konuşucunun gelecekte yapacaklarına karar verir. Yansıtıcılara gelince bir gerçek, bir olay karşısında duygusal tepki gösteren edimsözlerdir. İlan ediciler, dünyada bir olay gerçekleştiren, bir değişime neden olan eylemlerdir.

İSTİKLAL MARŞIMIZ VE SÖZ EYLEMLER

Türk Milleti’nin eşsiz mücadele ruhunu, milli ve manevi inancını ayakta tutacak güçte, zamansız bir dil hazinesi olarak tanımlanabilecek bir eser olan ve her kelimesi duyulduğu anda benliğimizde benzersiz bir coşkuya neden olan, yüreğimizi titreten İstiklal Marşı’nın etkisi yıllar geçse bile canlılığını korumaktadır. Bir şiir olarak değerlendirildiğinde onu bu kadar etkili kılan şeyin aslında şairin hem kendi inancını hem de milletin milli mücadele ruhunu, bağımsızlık ve özgürlük sevdasını söz aracılığıyla yansıtıyor olmasıdır. İşte bu ruh İstiklal Marşı’nı diğer şiirlerden üstün ve ayrıcalıklı kılmaktadır.

Dilin etkili kullanımından doğan söz eylem kuramı ışığında ele alınacak İstiklal Marşı içinde buyurum/emir ve sorular dikkat çekicidir. Sözün aynı zamanda bir eylem olarak tanımlandığı söz eylem kuramında bu iki tür dil yapılarının okur ve dinleyen üzerinde nasıl ve hangi yolla etkili olduğu irdelenecektir.

1. Buyurum Tümceleri

On dörtlükten oluşan eser, on beş buyurum ifadesi içermektedir. Bunların dokuz tanesi olumsuz eylemler, altı tanesi ise olumlu eylemler aracılığıyla dile getirilmektedir.

Olumsuz buyurum eylemleri

Korkma → 1. dörtlük

Çatma → 2. dörtlük

Ulusun, korkma → 4. dörtlük

Uğratma → 5. dörtlük

Geçme → 6. dörtlük

Verme → 6. dörtlük

İncitme → 6. dörtlük

Etmesin → 7. dörtlük

Değmesin → 8. dörtlük

Olumlu buyurum eylemleri

Gl → 2. dörtlük

Siper et → 5. dörtlük

Dursun → 5. dörtlük

Tanı → 6. dörtlük

Dalgalan → 10. dörtlük

Olsun → 10. dörtlük

Türkçede buyurum ifadelerinin farklı işlevleri olduğu birçok çalışmayla ortaya konmuştur. Bunlar komut, rica, iyi dilekte bulunma, tavsiye, uyarı, teklif, ikram, davet, yalvarma, talimat, tehdit, beddua, izin, yasaklama, söz verme ve inanmama şeklinde sıralanabilir.

Yukarıda sıraladığımız hem olumlu hem de olumsuz buyurum ifadelerinin yönlendirici söz eylemler olduklarını ancak işlevsel olarak farklılık gösterdikleri söylenebilir.

Örneğin ilk dörtlüğün ilk sözü olan ‘‘Korkma!’’ sözüyle şair Türk Milletine komut verircesine seslenir; içinde bulunan her türlü olumsuzluğa rağmen cesaret ve dayanma gücü vermek, sahip olduğu milli

duygularını harekete geçirmek niyetindedir. Bu komutun ardından gelen kesinleme ifadesiyle de neden böyle bir yönlendirmede bulunduğunu, bağımsızlığın sembolü olan sancağın bir tek kişi bile kalsa dalgalanmaya devam edeceğini bütün kalbiyle dile getirerek yönlendirici komutun anlamını güçlendirir.

İkinci dörtlüğün başındaki “Çatma!” söz eylemi yine bir buyurum olmakla beraber bu sefer bir yalvarma işlevini yerine getirir. Bu sefer bayrağın üzerindeki hilale seslenen şair bir yandan milli mücadele sürerken bazı yerlerin işgal altında olmasının hüznünü yansıtır. Bir taraftan da bağımsızlığın sembolü olan bayrağın dalgalanması gerektiği konusunda da yine son dizedeki kesinleme ifadesi olan “Hakkıdır, hakka tapan, milletimin istiklal!” dörtlüğün başındaki “Çatma!” ifadesini anlamsal olarak güçlendirir.

Dördüncü dörtlükte yine benzetimle milletine seslenir şair. Buradaki “Ulusun, korkma!” buyurum ifadesindeki yönlendirmenin işlevi meydan okumadır. Batının sahip olduğu teknik imkanlarının çokluğu karşısında milletin inancının, imanının bunu aşacağını ifade eder.

Beşinci dörtlükte yine bir buyurma sözü ile karşılaşıyoruz. “Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın” derken bir tür yasaklama işlevi yüklüyor söze. Kahraman Türk askeri şairin muhatabıdır bu sefer ve onun canı pahasına vatanı savunmak zorunda olduğunu, sonunda zaferin elde edileceği inancını aktarır. Bu şekliyle yönlendirici söz eylem niteliğini kazanır.

Altıncı, yedinci ve sekizinci dörtlüklerde yer alan “ ... geçme..., ... incitme ..., verme..., ... etmesin ..., ... değmesin ...” gibi olumsuz buyurum ifadelerinin yalvarma işlevi yüklendiğini söyleyebiliriz. Bu edimsözlerin geçtiği altıncı ve yedinci dörtlüklerde önemle vatan kavramının üzerinde durulmaktadır. Sıradan bir toprak parçası olmadığı, uğrunda binlerce şehit verildiği ve kıymetinin hiçbir şeyle ölçülemeyecek bir değer olduğu dile getiriliyor. Okura bunun kıymetini bilmesi için adeta yalvarıyor şair. Sekizinci dörtlükte ise şair Allah’a yönelir ona yalvarır.

Olumlu buyurum söz eylemlerine bakıldığında “Kahraman ırkıma bir gül!”, “Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın.”, “Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı!”, “Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!”, “Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal!” dizelerinde yer aldıkları görülmüyor. Şairin bu ifadeleri yönlendirici söz edimi olarak değerlendirilmekle beraber “gül!” sözünde ısrarlı bir dileme, “siper et..., dursun ...” komut, “tanı..., dalgalan ..., olsun ...” sözcelerindeki yönlendirme ise daha çok yalvarma, niyaz etme anlamında kullanılmıştır.

2. Soru Tümceleri

Söz eylemlerinin en etkili kullanıldığı yerlerden biri de soru tümceleridir. Soru sormak da Austin’e göre bir yönlendirmedir. İstiklal Marşı’nın ikinci, üçüncü, dördüncü ve yedinci dörtlüklerinde dört soru tümcesi yer almaktadır. Bunlar :

“Ne bu şiddet, bu celal?” → 2. dörtlük

“Hangi çılgın bana zincir vuracakmış ?” → 3. dörtlük

“Nasıl böyle bir imanı boğar?” → 4. dörtlük

“Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?” → 7. dörtlük

Bir şeyin içyüzünü öğrenmek, bir açıklama istemek, bir kuşkuyu gidermek için en çok başvurulan yol, sorudur. Ancak cevap beklentisi olmayan sorular da mevcuttur. Bu tür sorular daha çok üslup gereği söze dikkati çekmek, şaşırtmak amacıyla da kullanılır. Yönlendirici söz edimleri olarak nitelendirebileceğimiz yukarıdaki örneklerin ilkinde şair hesap sorar gibidir. Burada söylemi, gerçekleştirildiği bağlam kapsamında incelersek şair için bağlam, sözce seçimi ve sözcenin sunum biçimini belirlerken dinleyici için de sözcenin belli bir şekilde yorumlanmasına neden olur. İstiklal Marşı’nın yazıldığı toplumsal bağlam göz önünde bulundurulduğunda milli mücadelenin o zorlu günlerindeki karamsarlık, işgal nedeniyle bayrağın dalgalanamamasının üzüntüsü dile getirilirken, bu olumsuzluğun giderilmesi için gerekenin yapılması, kahraman bir millete bağımsızlığın yakışacağı konusunda okura cesaret verir ve böylece onu yönlendirir.

Üçüncü dörtlükte yer alan soru cümlesinde de yine aynı şekilde bir tehdit, bir meydan okuma içerikli söylem vardır. Tarih boyunca kahramanca özgürlüğünü koruyan bir millete hiçbir gücün engel olamayacağını vurgular şair bu sorma eylemiyle.

“Nasıl böyle bir imanı boğar?” sorusu yine hiçbir gücün inanmak kadar, iman kadar etkili olamayacağını ifade eder.

Son olarak yedinci dörtlükte yer alan “Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?” yine Türk Milleti’nin vatan aşkına gönderme yapar. Cennet kavramıyla özdeşleştirir vatani. İslam inancında şehitlerin yeri cennettir ve vatan toprağında binlerce şehidin yatıyor olması orayı da kutsallaştırmış cennete dönüştürmüştür şeklinde bir anlam yüklenmektedir.

Burada yer alan sorular için belki cevap beklememektedir şair, onun niyeti hitap ettiği millet üzerinde bir etki yaratmak, kendi değerlerine dikkat çekmek, onu düşünmeye sevk etmek, ne olduğunun bilincine varmasını sağlamaktır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışmamızın başında belirttiğimiz edimsözler hakkında Searle şu önemli değerlendirmeyi yapar: “*Edimsöz eylemleri söz konusu olduğunda bizi dinleyen kişinin yapmaya çalıştığımız şeyi kavramasını sağlayarak, yapmaya çalıştığımız şeyi başarılı bir biçimde yapmış oluruz. Ancak dinleyicideki “etki”, bir inanç ya da tepki değildir; bu sadece, dinleyicinin konuşucunun sözcesini anlamasıdır. Benim edimsöz etkisi diye adlandırdığım şey, işte budur.*” (Fidan, 2017:386)

Buradan da anlaşılacağı gibi söylenen bir sözün muhatap/dinleyen üzerinde etki oluşturarak etkisöze dönüşmesi için iyi bir şekilde anlaşılması ve bunun için de bağlamın önemi ortaya çıkmaktadır. Özellikle bilişsel, toplumsal ve kültürel bağlam karşılıklı iletişimin ve etkileşimin en önemli unsurlarıdır. İletişimin temel konusunun arka planı muhataplar tarafından bilirse bu bilişsel bağlamı oluşturur. Konuyu dile getirmede kullanılan her türlü dil ögesi dil bağlamını ve dolayısıyla toplumsal ve kültürel bağlamı oluşturur.

İstiklal Marşı örneğini ele aldığımızda, derin bir şiir örgüsü içinde, söylemin iki temel bileşeni yani şair (verici) ve okur (alıcı) ortak bir bilgidir hareketle iletişim kurarlar ki burada söz konusu olan vatan, millet, özgürlük ve bağımsızlık yani tarih boyunca milletimizin sahip olduğu değerlerdir. Bu bağlamda kullanılan dil öğeleri (eylemler, işaret sıfatları, işaret adları, yer ve zaman belirteçleri gibi) toplumsal ve kültürel bağlamın çerçevesini, anlam alanlarını ve söz eylemlerinin etkisini oluşturmada önemlidir.

İstiklal Marşı'nın yazıldığı günlerde milletin en büyük endişesi vatanın, bağımsızlığın ve özgürlüğün tehlikeye düşmesidir. Bunun bilinciyle önce millete seslenir Akif, şiirine “Korkma !” diyerek başlar ve daha en başında güven ve cesaret telkin eder okur aracılığıyla tüm millete. Ardından bağımsızlığın somut göstergesi olan bayrağa, sancağa seslenerek, işgal edilen yerlerde dalgalanamamasının öfkelerini ve acısını dile getirir “Çatma!” derken. Bir yandan da yalvarır “Kurban olayım” diyerek.

Tarihin derinliklerine alır götürür “Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.” diyerek. Hiçbir gücün milleti özgürlüğünden ve bağımsızlığından ayıramayacağına olan inancını, geçmişi okurun gözünde canlandırarak, ondan güç almasını sağlayarak perçinler. Burada güçlü bir etkisiz eyleminden bahsedilebilir.

Akif, daha sonra bağımsızlığın en büyük düşmanı olarak gördüğü sömürgeci batıyı hedef alır ve soru yoluyla aslında meydan okur. Batının maddi her türlü gücünün karşısında milletin azim ve inancının varlığı, ona karşı koyma gücünü verecektir şaire göre.

Diğer dördüklerde ise şairin okuruna milletin bağımsızlığını kazanma yolunda yaşadıkları anlatılırken toplumsal ve kültürel bağlam oluşturulur. Tarih boyunca vatan ve bağımsızlık uğruna verilen mücadeleler, dökülen kanlar nerdeyse resmedilir. Dokuz dördük boyunca gah millete ve bayrağa hitabeden, gah Allah'a yönelen Akif istiklale yürüyüşü gitgide artan bir coşkuyla dile getirir.

Son dörtlük yine bayrağa bir yöneliştir. Bu sefer Akif'in değil onun dilinden tüm Türk Milleti'nin seslenişidir, şahlanışıdır bu. Yaşanan acıların, verilen haklı mücadelenin artık zaferle sonuçlanması isteğini millet adına yine bir buyurma eylemiyle dile getirir "Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi hell." diyerek. Milletin sahip olduğu bütün değerlerin bağımsızlık ve özgürlüğün elde edilmesiyle talanması gerektiğini ve milletin bunu canı pahasına hak ettiğini ikinci kez kullandığı "Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istikll!" dizesiyle dile getirir. Böylece şiirine mükemmel bir son dokunuş yapar.

Her kelimesi okurun içinde derin hisler uyandıran İstiklal Marşı ile Akif, milletimizin gönül dünyasını ve eşsiz özelliklerini, Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği azmini, bağımsızlık ve özgürlük aşkını öylesine etkili bir söyleyişle dile getirmiştir ki bir taraftan bu sayede milli mücadelemiz tarihe kazanmış bir taraftan da sözün gücüyle yazıldığı dönemden itibaren günümüze dek her okunduğunda okuyanın ve dinleyeninin içinde harekete geçme isteği ve sıkı bir vatan sevgisi uyandırmayı başarmıştır. Mehmet Akif'i ve İstiklal Marşı'nı değerli kılan, şairin bu eserine söz aracılığıyla aktardığı ruhtur. Yani sözün gücü, etkisi buradan kaynaklanmaktadır

İşte bu nedenle İstiklal Marşı sadece bir şiir bir söz değil, milletimizin her bir ferdinde olması gereken milli duyguların açığa çıkmasını sağlayan, sözü eyleme dönüştüren, etkisi zamanı aşan bir başyapıt, bir dil abidesi, ölümsüz bir eserdir.

KAYNAKÇA

- SARIÇOBAN, A., Hişmanoğlu, M. (2004). Türkçedeki Buyrum Tümcelerinin Edimbilimi Üzerine. *Dil Dergisi*, 32-48.
- BENVENİSTE, E. (1966). *Problèmes de Linguistique Générale*. Paris: Gallimard.
- ÇELEBİ, V. (2014). Gündelik Dil Felsefesi ve Austin'in Söz Edimleri Kuramı. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 73-89.
- FİDAN, D. (2017). Söz Edimi Kuramına Genel Bir Bakış ve Eğitim Ortamlarında Kullanımı: Diksiyon Dersleri için Bir Etkinlik Denemesi. *TURKISH STUDIES*, 373-400.
- ŞAH, U. (2014). Dil'in Eylemi: Saussure, Austin ve Wittgenstein Bağlamında Sosyal İnşacı Bir Değerlendirme. *Vira Verita, Disiplinlerarası Karşılaşmalar*,
<https://viraverita.org/yazilar/dilin-eylemi-saussure-austin-ve-wittgenstein-baglaminda-sosyal-insaci-bir-degerlendirme>.
- SEARLE, J. (1989). *Expression and Meaning*. Cambridge: :Cambridge University .
- VARDAR, B. (2001). *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*. İstanbul: Multilingual.